

Omeškanie dlžníka a úroky z omeškania v občianskoprávných a obchodnoprávných vzťahoch na Slovensku

Marián Kropaj¹

The Borrower Defaults and Late Charges in Civil-law Relationship and Business-law Relationship in Slovak Republic

Abstract

The author pays attention to borrower defaults and late charges in commercial and civil relations after the adoption of the Law No. 9/2013 Coll. with effect from 1 2nd 2013, which amended the Act. 513/1991 Coll. Commercial Code, as amended. It is the distinction statutory rates of late charges for business-law contractual relationships and for civil contractual relationship or contractual relationships arising out of a consumer contract if the debtor is the consumer, after the adoption of new legislation. The author considers the causes and practical consequences of the amendments adopted on society, especially on business and trade.

Key words

Borrower defaults, late charges, legal relationship, legal dualism, business-law, civil law

JEL Classification: K12, K19

Úvod

Problematika úroku, omeškania dlžníka a následného úroku z omeškania boli od nepamäti predmetom rôznych dišpút nielen filozofov, ekonómov, politikov a právnikov, ale najmä aj predstaviteľov sociálnej vedy a morálnych teológov, ktorí nevyhnutne chápali ekonomické kategórie aj v morálnych súvislostiach. Sv. Tomáš Akvinský vychádzajúc z Aristotelovej filozofie považoval úrok za niečo neprirodzené, pretože požičanie peňazí v jeho ponímaní neprinášalo nijakú dodatočnú hodnotu (Lisý, 2003). Všetci, nielen legislatívci a politici, majú právo diskutovať nad optimálnym – spravodlivým a slušným – nastavením právnej úpravy v tejto oblasti tak, aby nedochádzalo k úžere. Rôznorodé aspekty a prístupy k riešeniu tejto problematiky treba vždy privítať. Prijatiu právneho predpisu, resp. zmeny existujúceho by vždy mala predchádzať široká interdisciplinárna, ba až multidisciplinárna diskusia. Až po jej uskutočnení môže byť vytvorená dostatočná báza na legislatívne zakotvenie aktuálne najlepšieho riešenia. V dnešnej uponáhľanej dobe však k tomu často nezostáva čas a dôsledky pre societu sú viac ako žalostné. Nekvalitná právna úprava a nutnosť hľadania permanentnej zmeny. Aj to je charakteristická črta súčasného postmoderného myslenia, ktorá má pre spoločnosť veľmi negatívne dôsledky.

¹ JUDr. Mgr. Marián Kropaj, PhD.; Ekonomická univerzita v Bratislave, Obchodná fakulta, Katedra obchodného práva, Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava; E-mail: marian.kropaj@gmail.com

Vo svojom príspevku sa zameriame najmä na priblíženie aktuálnej slovenskej právnej úpravy v tejto oblasti, pričom významné mimoprávne súvislosti z dôvodu striktnne vymedzeného rozsahu príspevku nateraz ponecháme bez dôkladnejšej analýzy. Dôležité právne východisko načrtnutej problematiky je obsiahnuté v ust. § 121 ods. 3 zákona č. 40/1964 Zb. Občianskeho zákonníka v znení neskorších predpisov. Za príslušnosť pohľadávky sa podľa uvedeného ustanovenia považujú úroky, úroky z omeškania, poplatok z omeškania a náklady spojené s jej uplatnením. Legislatíva nedefinuje tieto pojmy. Z ekonomického hľadiska možno zjednodušene za úrok považovať príjem plynúci z kapitálu. Ide o cenu za získanie peňazí niekoho druhého, ktorú musí zaplatiť dlžník veriteľovi. Úrok z omeškania je naproti tomu sankcia za včasné a riadne neplnenie. Nárok na zaplatenie úrokov z omeškania vzniká v prípade omeškania dlžníka s plnením si svojej zákonnej alebo zmluvnej povinnosti. Ide o náhradu za nezaplatené peniaze (prenájom peňazí), ktoré dlžník „používa“ po dobu omeškania (tzv. vynútený úver). V čase hospodárskej a morálnej krízy dochádza veľmi často k neplneniu si vzájomných povinností a vzniku omeškania s plnením peňažných záväzkov (Ovečková, 2013). Z hľadiska konkrétnej výšky úrokov z omeškania je na Slovensku právne relevantné, či sa právny vzťah spravuje ustanoveniami Obchodného zákonníka alebo Občianskeho zákonníka. Osobitný význam toto rozlišovanie nadobudlo po prijatí rozsiahlej novely zákona č. 9/2013 Z. z. s účinnosťou od 1. 2. 2013, ktorým sa zmenil a doplnil zákon č. 513/1991 Z. z. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej aj OBZ). Súčasne boli prijaté dve nariadenia vlády SR. Prvé sa týka občianskoprávných a spotrebiteľských vzťahov. Ide o nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 20/2013 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 87/1995 Z. z., ktorým sa vykonávajú niektoré ustanovenia Občianskeho zákonníka v znení neskorších predpisov. Druhé sa týka obchodnoprávných vzťahov. Ide o nariadenie vlády č. 21/2013 Z. z. ktorým sa vykonávajú niektoré ustanovenia Obchodného zákonníka. Toto bolo ďalej novelizované od 1. 1. 2015. Cieľom článku je bližšie analyzovať prijaté zmeny súvisiace s omeškaním dlžníka a určením úrokov z omeškania a súčasne uvažovať aj nad ich príčinami a praktickými dôsledkami na podnikanie a obchod.

Zámer prijať novú právnu úpravu v oblasti omeškania dlžníka a úrokov z omeškania vyplynul z povinnosti implementovať smernicu Európskeho parlamentu a Rady 2011/7/EÚ zo 16. februára 2011 o boji proti oneskoreným platbám v obchodných transakciách (prepracované znenie) (Ú. v. EÚ L 48, 23.2.2011), upraviť transpozičnú prílohu transpozičných právnych predpisov v dôsledku prijatia a publikovania smernice Európskeho parlamentu a Rady 2011/35/EÚ z 5. apríla 2011 o zlúčení a splnutí akciových spoločností (kodifikované znenie) a ako reakcia na podnety z aplikačnej praxe.

Predkladaný článok je z hľadiska použitých metód spoločenskovedným, teoretickým príspevkom. Pri jeho spracovaní boli použité všeobecné vedecké metódy, najmä analýza a syntéza, ďalej metóda indukcie a dedukcie, metóda abstrakcie, metóda porovnávania a metóda zovšeobecňovania. Autor k dosahovaniu cieľov využíva najmä analytickú a komparatívnu metódu.

1 Omeškanie dlžníka

Podľa ust. § 365 ods. 1 Obchodného zákonníka je dlžník v omeškaní, ak nesplní riadne a včas svoj záväzok, a to až do doby poskytnutia riadneho plnenia alebo do do-

by, keď záväzok zanikne iným spôsobom. Uvedené ustanovenie sa aplikuje na omeškanie dlžníka, ktorého záväzok spočíva v nepeňažnom plnení.

Dlžník, ktorého záväzok spočíva v peňažnom plnení, je v omeškaní, ak nesplní riadne a najneskôr do 30 dní odo dňa doručenia dokladu alebo do 30 dní odo dňa poskytnutia plnenia veriteľom, podľa toho, ktorý z týchto dní nastal neskôr, ak zo zmluvy nevyplýva iná lehota splatnosti. Ak je deň doručenia dokladu neistý, dlžník je v omeškaní uplynutím 30. dňa odo dňa poskytnutia plnenia veriteľom. Dlžník je v omeškaní, a to až do doby poskytnutia riadneho plnenia alebo do doby, keď záväzok zanikne iným spôsobom. (§ 365 ods. 2 Obchodného zákonníka). V súlade s týmto novým ustanovením omeškanie dlžníka (ktorého záväzok spočíva v peňažnom plnení) nastane v 31 deň počítaný od jedného z nižšie uvedených rozhodných momentov:

- dňa doručenia dokladu, alebo
- dňa poskytnutia plnenia veriteľom,

ak zo zmluvy nevyplýva iná lehota splatnosti, tak kratšia, ako aj dlhšia. V prípade dlhšej lehoty splatnosti však musí byť dohoda v súlade s novými ustanoveniami § 340a a 340b upravujúcimi čas plnenia záväzku. Čas plnenia peňažného záväzku je upravený všeobecne v ust. § 340a a osobitne v ust. § 340b Obchodného zákonníka. Z hľadiska všeobecnej právnej úpravy zmluvne určená lehota na splnenie peňažného záväzku dlžníka z dodania tovaru alebo poskytnutia služby nesmie presiahnuť 60 dní odo dňa doručenia faktúry alebo inej výzvy veriteľa podobnej povahy, ktorou požaduje splnenie peňažného záväzku (ďalej len "doklad"), alebo 60 dní odo dňa, keď veriteľ plnil, podľa toho, ktorý z týchto dní nastal neskôr. To neplatí, ak sa strany o dlhšej lehote splatnosti výslovne dohodnú a takáto dohoda nie je v hrubom nepomere k právam a povinnostiam vyplývajúcim zo záväzkového vzťahu pre veriteľa podľa ust. § 369d. Ustanovenia prvej a druhej vety sa nepoužijú, ak osobitný zákon ustanovuje kratšiu lehodu splatnosti.

Odlíšna situácia nastáva v prípade, ak sa má po plnení veriteľa uskutočniť prehliadka plnenia na účel zistenia, či veriteľ plnil riadne. Vtedy začína lehota na splnenie peňažného záväzku dlžníka plynúť dňom nasledujúcim po dni, v ktorom sa skončila prehliadka, ktorou sa zistilo riadne plnenie. Ustanovenie odseku 1 sa na zmluvne určenú lehodu splatnosti použije rovnako. (§ 340a ods. 2). Dohoda o dlhšej lehote prehliadky podľa odseku 2 ako 30 dní odo dňa, v ktorom došlo k poskytnutiu plnenia veriteľom, je platná, len ak je výslovná a nie je v hrubom nepomere k právam a povinnostiam vyplývajúcim zo záväzkového vzťahu pre veriteľa podľa ust. § 369d.

Ustanovenia § 340a sa nepoužijú, ak sa strany dohodnú na plnení peňažného záväzku dlžníka v splátkach a na záväzkové vzťahy, ktorých zmluvnou stranou je spotrebiteľ. Vo vzťahu k jednotlivým splátkam a ich splatnosti je však potrebné uviesť, že vylúčenie pôsobenia ust. § 340a ods. 1 a 2 neneguje vznik nároku na úroky z omeškania a náhradu nákladov spojených s uplatnením pohľadávky v situácii, keď jednotlivá splátka peňažného záväzku dlžníka nebude splnená riadne a včas (teda v lehote určenej zmluvou).

Osobitná právna úprava sa využije na čas plnenia peňažného záväzku dlžníka, ktorým je subjekt verejného práva. Podľa zákona ide o štátny orgán, obec, vyšší územný celok, a právnickú osobu, ktorá je založená alebo zriadená na účel plnenia potrieb všeobecného záujmu, ktoré nemajú výrobný alebo obchodný charakter, a a) je úplne alebo z väčšej časti financovaná štátnym orgánom, obcou alebo vyšším územ-

ným celkom, b) je kontrolovaná štátnym orgánom, obcou, vyšším územným celkom, právnickou osobou, ktorá je založená alebo zriadená na účel plnenia potrieb všeobecného záujmu, ktoré nemajú výrobný alebo obchodný charakter alebo, c) štátny orgán, obec, vyšší územný celok, právnické osoby, ktoré sú založené alebo zriadené na účel plnenia potrieb všeobecného záujmu, ktoré nemajú výrobný alebo obchodný charakter vymenúva alebo volí viac ako polovicu členov jej riadiaceho orgánu alebo kontrolného orgánu (§ 261 ods. 3 a 5).

Za subjekty verejného práva sa považujú aj štátne organizácia, ktoré nie sú podnikateľmi, pri uzavieraní zmlúv, z ktorých vyplýva, že ich obsahom je uspokojovanie verejných potrieb, a to aj keď nespĺňajú podmienky podľa predchádzajúceho odseku.

Podľa ust. § 340b ak je dlžníkom subjekt verejného práva, je tento povinný splniť peňažný záväzok z dodania tovaru alebo poskytnutia služby v lehote splatnosti 30 dní odo dňa doručenia dokladu alebo 30 dní odo dňa poskytnutia riadneho plnenia veriteľom, podľa toho, ktorý z týchto dní nastal neskôr. Ustanovenie predchádzajúcej vety neplatí, ak výslovné zmluvné dojednanie dlhšej lehoty na splnenie peňažného záväzku nie je v hrubom nepomere k právam a povinnostiam vyplývajúcim zo záväzkového vzťahu pre veriteľa podľa § 369d, takéto osobitné dojednanie odôvodňuje povaha predmetu plnenia záväzku a dohodnutá lehota splatnosti nepresiahne 60 dní. Podľa odseku 2 nie je dohoda o dátume doručenia dokladu podľa predchádzajúceho odseku prípustná. Ak sa po plnení veriteľa má uskutočniť prehliadka plnenia na účel zistenia, či veriteľ plnil riadne, je subjekt verejného práva povinný plniť peňažný záväzok v lehote splatnosti 30 dní odo dňa skončenia prehliadky, ktorou sa zistilo riadne plnenie, ibaže sa strany výslovne dohodli na dlhšej lehote splatnosti, toto dojednanie nie je v hrubom nepomere k právam a povinnostiam vyplývajúcim zo záväzkového vzťahu pre veriteľa podľa § 369d, takéto dojednanie odôvodňuje povaha predmetu plnenia záväzku a dohodnutá lehota splatnosti nepresiahne 60 dní (§ 340b ods. 3). Dohoda o dlhšej lehote prehliadky podľa predchádzajúceho odseku ako 30 dní odo dňa, v ktorom došlo k poskytnutiu plnenia veriteľom, je platná, len ak záujem na takomto osobitnom dojednaní vyplýval zo súťažných podkladov a dojednanie nie je v hrubom nepomere k právam a povinnostiam vyplývajúcim zo záväzkového vzťahu pre veriteľa podľa ust. § 369d. Dlžník, ktorý je subjektom verejného práva a zároveň poskytovateľom zdravotnej starostlivosti podľa osobitného zákona, si môže v zmluve dohodnúť dlhšiu lehotu splatnosti, najviac však v trvaní 60 dní. Ustanovenia § 340 b sa nepoužijú, ak sa strany dohodnú na plnení peňažného záväzku dlžníka v splátkach a na záväzkové vzťahy, ktorých zmluvnou stranou je spotrebiteľ. Vo vzťahu k jednotlivým splátkam a ich splatnosti je však potrebné uviesť, že vylúčenie pôsobenia § 340b ods. 1 a 3 neneguje vznik nároku na úroky z omeškania a náhradu nákladov spojených s uplatnením pohľadávky v situácii, keď jednotlivá splátka peňažného záväzku dlžníka nebude splnená riadne a včas (teda v lehote určenej zmluvou). Skúmaná právna úprava omeškania dlžníka často odkazuje na výkladové pravidlo obsiahnuté v ust. § 369d ods. 8 Obchodného zákonníka, preto treba priblížiť tieto súvisiace ustanovenia. Podľa odseku 1 zmluvné dojednanie týkajúce sa splatnosti peňažného záväzku, sadzby úroku z omeškania alebo paušálnej náhrady nákladov spojených s uplatnením pohľadávky, ktoré je v hrubom nepomere k právam a povinnostiam vyplývajúcim zo záväzkového vzťahu pre veriteľa bez toho, aby preň existoval spravodlivý dôvod (ďalej len "nekalá zmluvná podmienka"), je neplatné. Aj obchodná prax, ktorú si strany medzi sebou zaviedli, týkajúca sa splatnosti peňažného záväzku, sadzby úroku z omeškania alebo paušálnej náhrady nákladov spojených s uplatnením pohľadávky, ktorá zakladá hrubý nepomer v

právach a povinnostiach vyplývajúcich zo záväzkového vzťahu pre veriteľa bez toho, aby pre ňu existoval spravodlivý dôvod (ďalej len "nekalá obchodná prax"), je zakázaná. Podľa odseku 3 zmluvné dojednanie alebo obchodná prax vylučujúca vznik nároku na úroky z omeškania alebo zmluvné dojednanie, alebo obchodná prax, ktorá vedie k tomu, že sa veriteľ vzdá nároku na úroky z omeškania ešte pred porušením zmluvnej povinnosti, sa považuje za nekalú zmluvnú podmienku alebo nekalú obchodnú prax. To platí rovnako aj pre zmluvné dojednanie alebo obchodnú prax vylučujúcu vznik nároku na paušálnu náhradu nákladov spojených s uplatnením pohľadávky podľa § 369c ods. 1, ak sa nepreukáže opak.

Na posúdenie, či ide o nekalú zmluvnú podmienku alebo nekalú obchodnú prax sú rozhodujúce všetky okolnosti prípadu, najmä

- a) súlad so zásadou poctivého obchodného styku,
- b) povaha predmetu plnenia záväzku,
- c) existencia spravodlivého dôvodu pre odchýlenie sa dlžníka od
 1. sadzby úroku z omeškania,
 2. splatnosti peňažného záväzku dlžníka,
 3. výšky náhrady nákladov spojených s uplatnením pohľadávky.

Ustanovenia § 340a a § 340 b sa použijú na tie obchodné záväzkové vzťahy, v ktorých si ich účastníci vzájomne plnia. Toto vyplýva zo slovných spojení „z dodania tovaru alebo poskytnutia služby“. Nové ustanovenia o čase plnenia sa nepoužijú na obchodné záväzkové vzťahy, ktoré sa uzatvárajú v rámci poskytovania pomoci alebo podpory z fondov Európskej únie podľa zákona č. 528/2008 Z. z. o pomoci a podpore poskytovanej z fondov Európskej únie v znení neskorších predpisov. Na uvedené vzťahy sa síce použije Obchodný zákonník, avšak vzhľadom na neexistujúci prvok vzájomnosti (ich predmetom nie je dodávka tovarov alebo poskytovanie služieb za odplatu), budú vylúčené z aplikácie nových ustanovení.

Podľa ust. § 365 ods. 4 dlžník nie je v omeškaní, pokiaľ nemôže plniť svoj záväzok v dôsledku omeškania veriteľa.

2 Úroky z omeškania po prijatí novely zákona

Podľa ust. § 369 ods. 1 Obchodného zákonníka ak je dlžník v omeškaní so splnením peňažného záväzku alebo jeho časti, vzniká veriteľovi, ktorý si splnil svoje zákonné a zmluvné povinnosti, právo požadovať z nezaplatenej sumy úroky z omeškania vo výške dohodnutej v zmluve, a to bez potreby osobitného upozornenia. Oproti pôvodnému zákonnému ustanoveniu došlo k doplneniu slov „ktorý si splnil svoje zákonné a zmluvné povinnosti“ a slov „a to bez potreby osobitného upozornenia“. Z dôsledku tejto zákonnej úpravy došlo k zosúladieniu úpravy so všeobecne akceptovaným a judikatúrou potvrdeným stavom. Zásadným spôsobom sa zmenil s účinnosťou od 1. 2. 2013 výpočet úrokov z omeškania. Podľa dovtedy platnej a účinnej právnej úpravy, v prípade, ak sa strany na výške úrokov z omeškania nedohodli, tak na úpravu ich výšky sa použili predpisy občianskeho práva. Samotné ustanovenie § 369 ods. 2 Obchodného zákonníka priamo odkazovalo na ust. § 517 ods. 2 Občianskeho zákonníka a § 3 nariadenia vlády Slovenskej republiky č. 87/1995 Z. z., ktorým sa vykonávajú niektoré

ustanovenia Občianskeho zákonníka v znení nariadenia vlády SR č. 586/2008 Z. z. a nariadenia vlády SR č. 281/2010 Z. z. Po prijatí novely zákona došlo k založeniu splnomocnenia na vydanie osobitného vykonávacieho nariadenia vlády SR k Obchodnému zákonníku. Uvedené bolo vládou SR ako predkladateľom odôvodnené snahou o zabezpečenie lepšieho zohľadnenia osobitnej povahy obchodnoprávných vzťahov a zároveň snahou o zabezpečenie, že sa nová zvýšená sadzba tzv. zákonných úrokov z omeškania nebude vzťahovať na občianskoprávne záväzky.

Touto zmenou bola do nášho právneho poriadku opätovne zavedená dualistická koncepcia úrokov z omeškania, ktorá bola účinná do 14. 1. 2009.

2.1 Úroky z omeškania v občianskoprávných vzťahoch vrátane vzťahov vyplývajúcich zo spotrebiteľských zmlúv

Výšku úrokov z omeškania v občianskoprávných vzťahoch určuje Nariadenie vlády SR č. 87/1995 Z. z. v ust. § 3. Do 31. 1. 2013 bola výška týchto úrokov 8 % + základná úroková sadzba Európskej centrálnej banky (ďalej aj ECB) platná k prvému dňu omeškania dlžníka so zaplatením sumy (t. j. deň po dni splatnosti dlžnej sumy).

Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 20/2013 Z. z. prinieslo zmenu. Ak záväzkovoprávny vzťah vznikol po 1. 2. 2013, resp. zmluva z ktorej vyplývala pre dlžníka povinnosť platiť pohľadávku bola uzavretá po 1. 2. 2013 a v tomto vzťahu sa dostal, resp. dostane dlžník do omeškania, napr. 1. 4. 2013, veriteľ si môže od dlžníka nárokovať úroky z omeškania v sadzbe 5 percentuálnych bodov + základná úroková sadzba ECB. Keďže základná úroková sadzba ECB bola aj 1. 4. 2013 vo výške 0,75 %, veriteľ má právo na úroky z omeškania od prvého dňa omeškania vo výške 5,75 % ročne až do zaplatenia, resp. počas celej doby omeškania.

Zmena právnej úpravy priniesla zníženie sadzby o 3 percentuálne body v prospech dlžníka, ktorý je vo väčšine prípadov v pozícii spotrebiteľa.

V občianskoprávných vzťahoch platí, že ak záväzkový vzťah vznikol pred 1. 2. 2013 a k omeškaniu dôjde po 1. 2. 2013, výška úrokov z omeškania sa riadi podľa predpisov účinných ku dňu 31. 1. 2013 (8,75%) aj za dobu omeškania po 31. 1. 2013. Výška úrokov z omeškania v občianskoprávných vzťahoch určená nariadením vlády je koncipovaná ako najvyššia prípustná výška, veriteľ si teda môže uplatňovať menej, nie však viac. V občianskoprávných vzťahoch sa (na rozdiel od obchodnozväzkových vzťahov) zmluvne nedá dojednať iná výška úrokov než zákonná. Výška úrokov z omeškania platná k prvému dňu omeškania platí počas celej doby omeškania. Prípadné následné zmeny základnej úrokovej sadzby ECB po vzniku omeškania na výšku úrokov z omeškania nemajú vplyv.

2.2 Úroky z omeškania v obchodnoprávných vzťahoch

Z hľadiska určenia výšky úrokov z omeškania je rozhodujúci časový okamih vzniku záväzkovoprávneho vzťahu. Ak záväzkovoprávny vzťah vznikol pred 1. 2. 2013, výška úrokov z omeškania sa riadi podľa predpisov občianskeho práva účinných k 31. 1. 2013 aj za dobu omeškania po 31. 1. 2013. Pri zmluvách uzavretých do 31. 1. 2013 (vrátane) sa teda pri omeškaní vzniknutom po 1. 2. 2013 (vrátane) aplikuje Nariadenie

vlády č. 87/1995 Z. z. účinné k 31. 1. 2013, to znamená, že zákonný maximálny úrok z omeškania (ak nebol v zmluve dojednaný odlišne, keďže pre oblasť obchodných záväzkových vzťahov má prioritu tzv. poctivé zmluvné dojednanie), bude úrok z omeškania vo výške 8 percentuálnych bodov + základná úroková sadzba ECB. Aktuálne je od 1. 1. 2015 vo výške 8,05 %.

Ak záväzkovoprávny vzťah vznikol po 1. 2. 2013 a v tomto vzťahu došlo k omeškaniu dlžníka, veriteľ má možnosť voľby, a teda od dlžníka si môže nárokovať buď:

1. fixné úroky z omeškania alebo.
2. variabilné úroky z omeškania.

Fixné úroky z omeškania

Sadzba fixných úrokov z omeškania sa rovná základnej úrokovej sadzbe ECB k prvému dňu omeškania + 9 percentuálnych bodov (v súčasnosti teda 9,05 %). Takto určená sadzba platí počas celej doby omeškania s plnením peňažného záväzku. Teda zmena základnej úrokovej sadzby ECB po vzniku omeškania, nemá na výšku úrokov z omeškania vplyv (z tohto dôvodu sa táto sadzba úrokov z omeškania nazýva fixná).

Variabilné úroky z omeškania

Veriteľ môže namiesto fixných úrokov z omeškania požadovať od dlžníka platenie tzv. variabilných úrokov z omeškania. Môže sa rozhodnúť žiadať od dlžníka úroky z omeškania v sadzbe základnej úrokovej sadzby ECB platnej k prvému dňu príslušného kalendárneho polroka + 8 percentuálnych bodov. Ak by si veriteľ uplatnil variabilné úroky z omeškania, tak tento spôsob určenia úrokov (pozor, nie sadzba určená pri vzniku omeškania, ale spôsob výpočtu sadzby), platí počas celej doby omeškania.

Variabilné úroky z omeškania znamenajú, že výška úrokov z omeškania sa môže meniť v závislosti od zmien základnej úrokovej sadzby ECB platných k prvému dňu príslušného kalendárneho polroka, teda k 1. 1. a k 1. 7.

Ak si podnikateľ zvolí uplatnenie jedného režimu (napr. variabilnú sadzbu úrokov z omeškania), nemá následne možnosť zmeny na druhý režim (fixnú sadzbu z úrokov z omeškania). Voľba jedného režimu teda vylučuje neskoršie uplatnenie druhého. Kombinácie napríklad pre rôzne časové úseky omeškania so splnením jedného záväzku nie sú možné.

Variabilné úroky z omeškania prinášajú pre veriteľa väčšie riziko, lebo počas omeškania dlžníka môže dôjsť aj k zníženiu základnej úrokovej sadzby ECB. K tomu aj dochádza. Aktuálne od 1. 1. 2015 je základná úroková sadzba ECB vo výške 0,05 %. Uplatnenie fixných úrokov z omeškania je teda istejšie a pohodlnejšie.

Pri variabilných úrokoch z omeškania nie je prípustné voliť spomedzi sadziieb platných pre jednotlivé polročné intervaly s tým, že na určenie konečnej sumy úrokov z omeškania sa použije len tá najvyššia sadzba.

2.3 Osobitné ustanovenie o sadzbe úrokov z omeškania pri omeškaní dlžníka (subjekt verejného práva)

Ustanovenie § 239a Obchodného zákonníka predstavuje osobitnú úpravu o sadzbe úrokov z omeškania vo vzťahu k ust. § 369 Obchodného zákonníka, keď určuje subjektom verejného práva povinnosť platiť v prípade ich omeškania s plnením peňažného záväzku z obchodnoprávneho vzťahu vždy úroky z omeškania najmenej v sadzbe podľa nového vykonávacieho nariadenia vlády SR č. 21/2013 Z. z. Predmetné nové ustanovenie predstavuje limitáciu minimálnej sadzby úrokov z omeškania, ktoré bude po uplatnení veriteľom subjekt verejného práva povinný plniť; toto nevyklučuje, aby subjekt verejného práva v situácii, ak to odôvodňujú okolnosti prípadu a osobitná povaha predmetu záväzku zmluvne dohodol sadzbu úrokov z omeškania vyššiu ako podľa vykonávacieho nariadenia vlády Slovenskej republiky.

Podľa ust. § 369c Obchodného zákonníka má veriteľ nárok na náhradu škody spôsobenej omeškaním so splnením peňažného záväzku, len ak táto škoda nie je krytá úrokmi z omeškania alebo paušálnou náhradou nákladov spojených s uplatnením pohľadávky alebo ich súčtom. Toto ustanovenie má zabezpečiť, aby sa veriteľ v dôsledku omeškania dlžníka neprimerane neobohatil, nakoľko úroky z omeškania nie sú paušalizovanou náhradou škody. Iná je situácia v prípade paušálnej náhrady nákladov spojených s uplatnením pohľadávky, avšak vzhľadom na jej charakter (nárok vzniká už samotným omeškaním dlžníka bez potreby preukázania vzniku reálnych nákladov spojených s uplatnením pohľadávky), ako aj vzhľadom na skutočnosť, že pokiaľ by predkladateľ nerozšíril výpočet nárokov (najmä telefonické výdavky a výdavky spojené s tlačou a zaslaním výzvy, resp. upomienky na plnenie, a teda nie ďalších nákladov, ktoré môžu veriteľovi v súvislosti s uplatnením pohľadávky vzniknúť napr. tým, že využije služby advokáta), pristúpil predkladateľ k úprave príslušného ustanovenia. Skutočnosť v akej sume sa zníži v dôsledku ustanovenia konečný nárok na náhradu škody bude v danom prípade závisieť od toho, či si veriteľ u dlžníka uplatnil napr. len úrok z omeškania, alebo len paušálnu náhradu nákladov spojených s uplatnením pohľadávky alebo oba nároky (ktoré sa v danom prípade sčítajú).

Podľa ust. § 369c ods. 1 omeškaním dlžníka vzniká veriteľovi okrem nárokov podľa ust. § 369, 369a a 369b aj právo na paušálnu náhradu nákladov spojených s uplatnením pohľadávky, a to bez potreby osobitného upozornenia. Výšku paušálnej náhrady nákladov spojených s uplatnením pohľadávky ustanovila vláda Slovenskej republiky nariadením č. 21/2013 Z. z. Paušálna náhrada nákladov spojených s uplatnením pohľadávky predstavuje náhradu tzv. administratívnych interných monitorovacích nákladov, ktoré vznikajú pri kontrole dodržiavania zmluvných záväzkov. V súčasnosti je táto náhrada stanovená vo výške 40 eur.

3 Výsledky a diskusia

Už starí Rimania hovorievali, že zmluvy sa majú dodržiavať. Uhrádzať včas a riadne svoje záväzky je základnou povinnosťou dlžníka. Na druhej strane je však nevyhnutné stanoviť také úroky a úroky z omeškania, ktoré budú korešpondovať s elementárnou slušnosťou a morálkou, a to bez ohľadu na zmluvné dojednanie (Švidroň,

2013). Treba totiž vnímať aj tú veľmi podstatnú skutočnosť, že dlžník niekedy koná pod veľkým tlakom ťaživej životnej situácie a tiesne a nie vždy dokáže rozumne posúdiť všetky aspekty poskytovaného úveru, resp. pôžičky. Úlohou štátu je usilovať sa o také nastavenie právnej úpravy, aby nedochádzalo k úžerníckemu zneužívaniu vlastných občanov (Dobrovodský, 2015). Na druhej strane treba usilovne vysvetľovať veriteľom a dlžníkom, že z uvedených dôvodov nie je možné ponechať úplne stanovenie obsahu zmluvy na zmluvnú autonómiu a slobodu zmluvných strán. Mravné aspekty nie je možné nereflektovať. Ako vyplýva z dôvodovej správy k návrhu prepracovaného znenia smernice oneskorené platby, najmä aj pokiaľ ide o subjekty verejného práva bránia zabezpečeniu stabilných a predvídateľných prevádzkových podmienok pre podnikateľov, rastu a zamestnanosti. Pričom subjekty verejného práva prevažne nečelia rovnakým finančným obmedzeniam ako podnikatelia a v ich prípadoch sa dá oneskoreným platbám vyhnúť. Z tohto dôvodu sa majú aj prísnejšie postihovať, keď k takýmto omeškaniám dôjde. Okrem toho odlišné postojie v oblasti platenia v rámci EÚ môžu brániť účasti podnikov na verejných súťažiach, čo narúša nielen hospodársku súťaž a fungovanie vnútorného trhu, ale takisto znižuje možnosť orgánov verejnej správy získať čo najvýhodnejší pomer kvality a ceny za peniaze daňových poplatníkov. Preto aj došlo k odlišnému právnemu režimu v závislosti od povahy osoby dlžníka (podnikateľ, subjekt verejného práva). Oneskorené platby môžu mať vplyv aj na dostupnosť úverov, menovú politiku, tok a povahu informácií o úveroch, pozíciu podnikateľa z hľadiska likvidity a dostupnosti finančných prostriedkov z bánk, a to najmä pre podniky, pre ktoré bankový úver nahrádza úvery dodávateľov.

Záver

V článku bola venovaná podrobná pozornosť omeškaniu dlžníka a úrokom z omeškania podľa aktuálnej platnej právnej úpravy. Len veľmi stručne, dopĺňujúco v nevyhnutom rozsahu, bola pozornosť čiastočne venovaná aj mimoprávnym súvislostiam. Zákonodarca transponoval smernicu 2011/7/EU. Medzi najdôležitejšie prínosy novelizácie možno označiť zavedenie prísnejšieho režimu v prípade omeškania dlžníka, ak sa jedná o subjekt verejného práva. Privítať možno aj zavedenie inštitútu paušalizovanej náhrady nákladov spojených s uplatnením pohľadávky. Aj rozlišovanie úrokov z omeškania z občianskoprávných a obchodnoprávných vzťahov sa zdá byť dostatočne odôvodnené, avšak treba sa predovšetkým usilovať o čo najstabilnejšie právne prostredie. Iste neprospieva podnikaniu a obchodu príliš častá a nekoncepčná zmena právnych predpisov. Snahou zákonodarcu by mala byť kvalitná, len nevyhnutná, logicky zdôvodniteľná úprava práva a nie nekoncepčné prijímanie nového práva na princípe pokus – omyl bez hlbšej úvahy. Nevyhnutne potrebné kritériá pri tvorbe, realizácii a aplikácii práva môže poskytnúť len mravnosť. Pri riešení konkrétnych sporných situácií zastáva pri súdnom riešení veľmi dôležitú úlohu sudca. Treba sa usilovať, aby to bola vždy mravne konzistentná osobnosť, pretože len tak je možné dosiahnuť spravodlivosť aj tomu najposlednejšiemu z najposlednejších. Pri hodnotení novej právnej úpravy treba byť zatiaľ zdržanlivý a počkať si na praktické uplatňovanie nových ustanovení a odozve z podnikateľskej a obchodnej praxe.

Zoznam bibliografických odkazov

- Dobrovodský, R. (2015). Oslava legislatívneho znovuzrodenia dobrých mravov ako nástroja ochrany slabších pred úžerníckym vykorisťovaním v mene zmluvnej autonómie, in *SUB SPECIE AETERNITATIS. Život a dielo profesora Jána Švidroňa (1952 - 2014)*. Bratislava: Ústav štátu a práva SAV. Faber – vydavateľstvo a tlačiareň.
- Dôvodová správa k nariadeniu vlády č. 21/2013 Z. z., ktorým sa vykonávajú niektoré ustanovenia Obchodného zákonníka.
- Dôvodová správa k zákonu č. 9/2013 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník.
- Lisý, J. a kol. (2003). *Dejiny ekonomických teórií*. Bratislava: Iura Edition.
- Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 20/2013 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 87/1995 Z. z., ktorým sa vykonávajú niektoré ustanovenia Občianskeho zákonníka v znení neskorších predpisov.
- Nariadenie vlády SR č. 21/2013 Z. z., ktorým sa vykonávajú niektoré ustanovenia Obchodného zákonníka.
- Ovečková, O. (2013). Omeškanie s plnením peňažného záväzku po novele Obchodného zákonníka. *Bulletin slovenskej advokácie*, 14(9), 44–53.
- Švidroň, J. (2013). Právna zodpovednosť za porušenie dobrých mravov. *Právny obzor*, 96(1), 3–23.
- Zákon č. 9/2013 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník.